

LITT OM STIKKTORVDRIFT, SÆRLIG I NORD-NORGE

Av konsulent Oscar Hovde.

I. Torvforbruket.

LANGS store deler av vår skogfattige kyst utgjør torvbrensel en vesentlig del av husbehovsbrenselet, særlig på landet. Som redegjort for i myrselskapets tidsskrift nr. 1 for i år utgjør hele landets torvforbruk under normale forhold ca. 1,5 mill. m³ tørr torv. Da det vesentligste herav er stikkertorv, tilsvarende det ca. 200,000 kulltonn.

Grunnlaget for disse oppgaver er skaffet til veie dels av Det norske myrselskap, Komiteen for myr- og jordvern i kystbygdene (Jordvervkomiteen) og Det Statistiske Sentralbyrå. Oppgavene fra denne sistnevnte institusjon gjelder året 1936—37 og er gitt fylkesvis, men omfatter bare bruk med over 5 dekar innmark.

I Nord-Norge spiller torvdriften en meget stor rolle for brenselsforsyningen. Tar vi for oss Det Statistiske Sentralbyrås oppgaver og regner med tilsvarende forbruk også for boliger og boligbruk, får en følgende årlige torvforbruk i de tre fylker i Nord-Norge:

Fylke	Antall bruk		Torvforbruket		
	Med mer enn 5 dekar innmark	I alt	Ifølge tellingen m ³	I alt (beregnet) m ³	1 0/0 av hele landets torvforbruk
Nordland	19,465	22,251	332,026	379,550	25,3
Troms	10,472	11,725	148,309	166,050	11,1
Finmark	3,936	4,979	95,019	120,200	8,0
I alt	33,873	38,955	475,354	665,800	44,4

I Nord-Norge produseres således nesten halvparten av hele landets torvkvantum. Brenntorven fremstilles her utelukkende som stikkertorv og tilsvarende ca. 80,000 kulltonn. Av husbehovsbrenselet, som i Nord-Norge utgjør ca. 240,000 beregnede kulltonn, dekkes således omtrent tredjedelen med torv. Lite av torven blir normalt ført til byene, så vi kan regne med at bygdene i Nord-Norge dekker nesten halvparten av sitt brenselsbehov med torv.

Mer detaljerte oppgaver over torvforbruket i en del kystherreder i Nordland finnes i Jordvervkomiteens innstilling nr. 6. Ved å legge disse oppgaver til grunn for beregningene kommer en til omtrent samme resultat som foran.

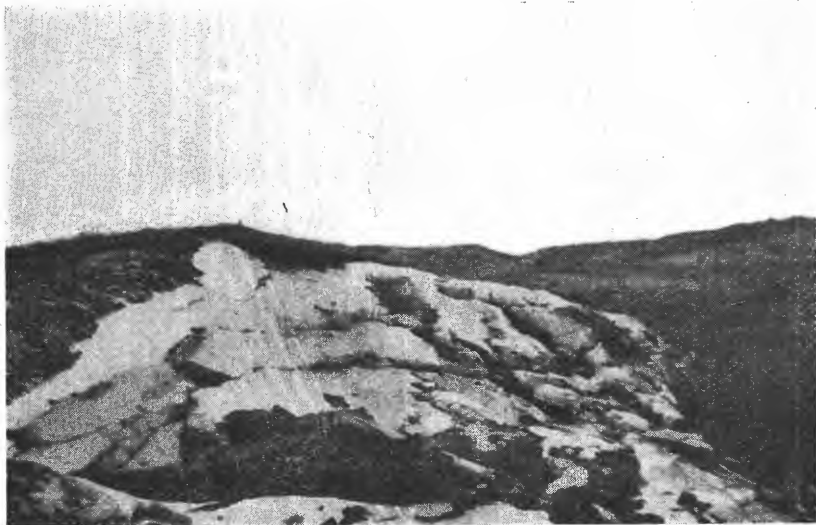

Fig. 1. Avskrapet berg. (Fot. Aa. L.)

For Finnmarks vedkommende foreligger i Skogdirektørens årsmeldinger herredsvise oppgaver over torvskuren på statens grunn. For 1937 og 1938 var tilvirkingen henholdsvis 95,134 m³ og 89,486 m³ fordelt på ca. 3000 familier.

II. Stikktorvdriften slik som den vanlig praktiseres.

Det finnes en rekke måter å fremstille brenntorv på. En omtale av de forskjellige fremgangsmåter finnes i ingeniør A. Ordings brosjyre: «Brenntorv og brenntorvtilvirking» (utgitt av Det norske myrselskap i 1940). Her skal gis en mer detaljert beskrivelse av hvordan stikktorvdriften praktiseres i dag, og hvordan den bør utføres for å få en mer rasjonell utnyttelse av våre brenntorvmyrer.

Stikktorv er den enkleste og sikkert også den eldste form for brenntorvfremstilling. Metoden går ut på at torven stikkes ut av myra i bestemte stykker og legges til tørk uten å bearbeides. Produktet blir derfor av meget usensartet kvalitet, alt etter råvarens egenskaper.

Stikktorv kan fremstilles enten for hånd eller med maskin. Noen hensiktsmessig stikktorvmaskin har vi imidlertid ikke, så her skal utelukkende omtales håndstikking. Denne utføres nå på forskjellige måter, alt etter de lokale forhold.

Disse arbeidsmetoder har alle sine spesielle fordeler på vedkommende sted, og som oftest er det lite å innvende mot selve måten torven behandles på. Behandlingen av myrene og det av-

Fig. 2. Ødelagt myrareal. (Fot. O. H.)

torvede areal er det derimot ofte meget å utsette på. Dette forhold har vært pekt på for lang tid tilbake uten at det ser ut til å ha medført noen omfattende bedring.

At de skadelige følger av stikktorvdriften er betydelige, fremgår av Jordvernkomiteens innstillinger nr. 3 og 6, hvor det ødelagte areal er oppgitt til:

	Årlig	I alt
I Nordland	106 dekar	5,810 dekar
I Troms	50 »	300 »
I Finnmark	300 »	10,780 »
I Nord-Norge	456 dekar	16,890 dekar

Heri er ikke innbefattet de arealer som skjøttes på en uforsvarlig måte uten nettopp å bli ødelagt, men gjelder for øvrig både myr og fastmark.

Noen av de driftsmåter som vanlig praktiseres skal omtales ganske kort.

Torvflekking eller avskraping er den mest ytterliggående og verste form for jordødeleggelse. Den foregår ved at en mer eller mindre tykk lyng- eller grastorv, som ofte ligger direkte på fjell, stikkes i biter og tørkes til brensel. Det avtorvede areal omdannes til snauffjell eller, hvor underlaget er grus eller sand, til ofte helt udyrkbart ørkenland. I enkelte tilfelle kan godt grasbeite eller endog dyrket jord bli behandlet på denne måte. Denne form for jordødeleggelse foregår mest på øyer og holmer ytterst ute mot havet, hvor mangelen på jord er størst (fig. 1).

Fig. 3. «Torvdammer». (Fot. Aa. L.)

Når det gjelder for sterk avtorving av brenntorvmyr er det mange grader fra fullstendig ødeleggelse (fig. 2) til sterk eller svak forringelse av arealet. Mange steder nyttes så godt som hele torvlaget til brensel og i de fleste tilfelle legges for lite torv igjen i torvgrava. På den annen side er en forsvarlig avtorvet myr i mange tilfelle bedre for senere utnyttelse, enten det gjelder dyrking, beite eller skoggrunn, enn den samme myr før avtorvingen.

En annen side ved brenntorvdriften i dag er at det ofte sløses med brenntorven i myrene. Særlig i distrikter med store brenntorvmyrer drives ofte ren rovdrift. Hovedårsaken til dette er at det ikke sørges for regulering av vannet. En velger seg en vilkårlig plass ute på myra hvor det stikkes et hull, i beste fall så stort at det tilsvarer et års brensel. En kan på denne måte med stort besvær skaffe seg torv, men det er ofte vanskelig å komme i dybden hvor gjerne den beste torv finnes. Når så vedkommende neste år kommer tilbake for å stikke torv står torvgrava fra i fjor full av vann, og han må finne seg et nytt sted. For å være sikker på å holde vannet ute fra eldre torvgraver gjensettes en skillevegg av minst 1 m tykkelse som demning (fig. 3). En og samme eier kan til og med grave flere slike «torvdammer» for året for å finne den beste torv, eller fordi torvgrava strømmer full av vann. På denne måte sløses ofte bort mer enn der kommer til nytte som brensel. Myr som er behandlet på denne måte er også vanskelig å utnytte senere, da den krever et uforholdsmessig planeringsarbeid og blir meget uensartet.

Fig. 4. Forsvarlig torvdrift. (Fot. O. H.)

Den mest alminnelige torvingsmåte er likevel at det sørges for et slags mangelfullt avløp i torvgrava, idet myra avtorves fra laveste kant eller fra en side. Den ubrukelige del av torven lempes til side i torvgrava og de brukbare torvstykker løftes opp på myrkanten, hvor de ofte trilles i motbakke og legges utover en sumpig myr. Det avtorvede areal blir oftest ikke eller iallfall dårlig planert, og torvgrava omdannes til en sump.

Den eneste forsvarlige avtorvingsmåte som i dag synes nevneverdig utbredt er torving fra laveste kant av myra og tørking på det avtorvede og planerte areal (fig. 4) eller på fastmark. En er i mange distrikter på denne måte kommet ganske langt i retning av rasjonell stikktorvdrift. Det finnes mange eksempler på god forståelse her. Det forekommer endog at en oppblander det etterlatte jordlag med sand eller grus for å påskynde formoldningen og få en grasbundet flate å tørke på. Som regel brukes dog åpne grøfter.

En egen form for stikktorvdrift er den vi kan kalle omløpsdrift. Den foregår ved å avtorve naturlig eng eller dyrket jord, som igjen dyrkes etter avtorving. Torven tørkes dels på myra, dels i torvgrava.

Telen stiller ofte store hindringer i veien for torvdriften, idet den trenger inn i torvbenken, særlig fra siden, og deis ødelegger torven og dels vanskeliggjør arbeidet. Det er dessuten som regel på forsommeren at beste tørken er, så det gjelder å komme tidlig i gang. Det gjøres nå svært lite for å holde telen ute. Også det er en betydelig mangel ved torvdriften slik som den nå vanlig praktiseres.

III. Rasjonell stikktorvdrift.

A. Planlegging.

Den første betingelse for å kunne utnytte en brenntorvmyr rasjonelt er å legge plan for såvel avtorvingen av myra som for den senere utnyttelse av det avtorvede areal. En bør derfor nøye undersøke myras dybde og dreneringsforhold samt undergrunnens art før en bestemmer seg for en avtorvingsplan. Det er i mange tilfelle nødvendig å foreta omfattende boringer og nivellement. Det sikreste grunnlag for planen får en ved å oppta boringskart med angivelse av fortorvingsgrad i de forskjellige dybder. Når det gjelder større anlegg bør kartet være kotelagt, helst med $\frac{1}{2}$ m ekvidistanse. Avløpsforholdene må nøye undersøkes. Det er av største betydning at myra kan tørrlegges etter avtorvingen, da en ellers vil få et tjern eller en sump. Hvis det ikke er økonomisk gjennomførlig å opparbeide tilstrekkelig dypt avløp, bør det ikke torves dyper enn at myra blir tørr nok for den kultur som det kan bli tale om.

Etter å ha foretatt de nødvendige forundersøkelser utarbeides plan for myras avtorving, omfattende anlegg av nødvendige kanaler, grøfter og veier, torvfelter samt plassering av hus. Å legge en god avtorvingsplan er i mange tilfelle ikke lett. Det har vært en god hovedregel at en myr skal avtorves fra høyeste kant. Denne regel er imidlertid i de ferreste tilfelle overholdt. Det er heller ikke absolutt nødvendig hvis en har klart for seg betingelsene for en rasjonell utnyttelse av torven. Den første ufravikelige betingelse er at torvgrava kan holdes tørr under arbeidet. Det er altså nødvendig å ha en avløpsgrøft (kanal) hvis bunn ligger lavere enn noe sted i torvgrava. Til denne avløpsgrøft må en til enhver tid kunne lede vann fra det avtorvede areal. En annen betingelse, som imidlertid ikke er helt ufravikelig, er at vannet i torvgrava skal kunne bringes til å stige høyest mulig om vinteren for på en lettvin og effektiv måte å stenge telen ute fra torvbenken.

Avtorvingen skjer da på en av følgende to hovedmåter:

1. Avtorving fra høyeste kant. Denne fremgangsmåte er den beste hvor en er henvist til å bruke myra som tørkeplass. Den oppfyller begge de foran oppstilte betingelser og bør brukes i de fleste tilfelle. Avløpsgrøfta må her tas tvers over myra, eller helst i en kant av denne hvis dybdeforholdene tillater det. Den del av myra som er nødvendig til tørkeplass dreneres og planeres. Det bør fortrinnsvis brukes lukkede grøfter for at passasjen på myra kan skje uhindret.

Av grøftetyper på myr er de som er skissert i fig. 5—7 de beste. Satsgrøfter (fig. 5) nyttes i fast myr, mens kilegrøfter (fig. 6) eller tregrøfter (fig. 7) er best hvor myra er løs og vannsprengt så det er vanskelig å få sidene til å stå. Også trerør er bra på myr, såvel før som etter avtorvingen. Grøftene bør gjøres ca. 1 m dype og gis lite,

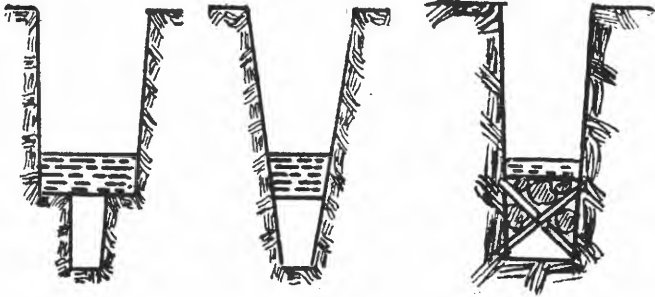

Fig. 5.

Fig. 6.

Fig. 7.

Grøftetyper på myr.

men jevnt fall. Avstanden mellom grøftene avhenger av myras fasthet og gjennomtrengelighet for vann. I de fleste tilfelle vil 10—15 m være passende. Sugegrøftene gis avløp enten i en samlegrøft eller i avløpsgrøfta.

Hvor flere er henvist til å torve på samme myr, kan det være praktisk å bruke åpne grøfter som grense mellom hver eier. Hvis teigene ikke er bredere enn 20—25 m vil de åpne grøfter som regel være tilstrekkelig drenering for tørkeplassen.

Planeringen av myras overflate er også viktig. Denne består i å jevne myrflata mest mulig med en flåhakke eller tuveøks.

Når feltet således er grøftet og planert kan stikkingen begynne. Den utføres langs en rett kant, således at torvbenken som skal stå vinteren over blir kortest mulig. Adkomstvei og nødvendige torvhus blir som regel å plasere i den kant av myra som ligger lengst fra torvgrava.

Det avtorvede areal må etter hvert planeres, og kan så grøftes og dyrkes.

Ved avtorving fra høyeste kant av myra vil stikkingen falle forholdsvis tung, idet den rå torv, iallfall de første år, må løftes fra torvbenken og opp på myrkanten. Men transporten av torven vil jo kunne skje unna bakke. Dette er dessuten den beste måte å økonomisere med brenntorven på. Hvis en nemlig om høsten tetter avløpsgrøfta så vannet får fylle torvgrava, vil ikke telen ødelegge nevneverdig av torvkanten om vinteren. Dessuten vil myra være tidligere ferdig til stikking om våren når vannet igjen tappes ut ved å åpne avløpsgrøfta.

2. Avtorving fra laveste kant. Hvor det finnes avtorvet myr, fastmarksjord eller berg som er skikket til tørkeplass, er denne fremgangsmåte å foretrekke. Det blir da å finne myras beste avløpssted og avtorve herfra. Myra må ikke grøftes. Derimot bør det avtorvede areal etter hvert som avtorvingen skrider frem grøftes fullstendig og planeres etter hvert. Grøftingen blir i de aller fleste tilfelle å utføre som

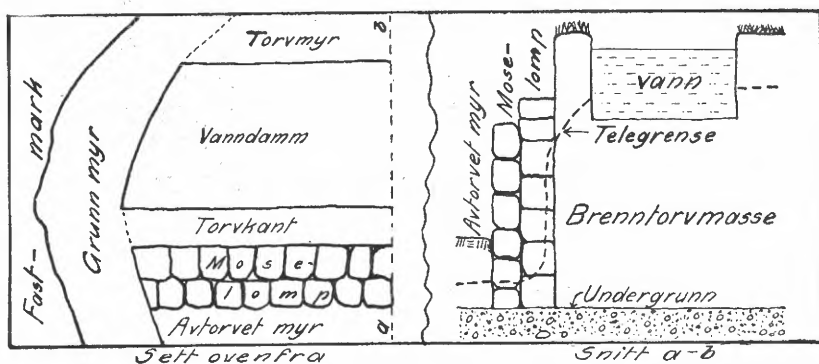

Fig. 8. Dekking av torvbenken.

stein- eller rørgrøfter. I enkelte tilfelle, hvor det avtorvede areal bare er brukbart til skogkultur, kan dog åpne grøfter brukes. Metoden byr på store fordeler arbeidsmessig sett. Den rå torvmasse, som jo for en stor del består av vann, flyttes ned fra torvbenken og transporteres videre vesentlig unnabakke. I de fleste tilfelle kan en her nytte hest til utkjøring av torven. Men en vil ved denne fremgangsmåte få en nokså stor «frostbenk». Det kan imidlertid for en stor del hindres ved å dekke torvbenken med et lag mose- eller graslomp etter avsluttet stikking. En praktisk fremgangsmåte for våte myrer med noe moselag er om høsten å stikke av det øverste torvlag på neste års benk og nytte denne torv til å kle med. En bør dog sette igjen en smal torvkant (ca. $\frac{1}{2}$ m) til å holde på vannet som vil samle seg i det avflekkelede parti og derved stenge telen ute (fig. 8).

Kombinasjoner av de to beskrevne fremgangsmåter kan i enkelte tilfelle vise seg praktisk. Det må dog alltid passes på at minst mulig torvmasse går til spille og at myra kan utnyttes etter avtorvingen.

Av planleggende eller forberedende arbeider for stikkortvdriften kan også regnes den årlige driftsplan, som må baseres på hvor meget torv en tenker å produsere i sesongen. I de fleste tilfelle kan ikke eller bør ikke det øverste lag av myra («pålompen») nyttes til brensel. Dette lags mektighet kan være vidt forskjellig, fra en spadybde til et par meter. Enten det skjer om høsten eller våren må «pålompen» fjernes på et areal som tilsvarer den masse råtorv som behøves for å gi den tormengde en tenker å produsere. For disse beregninger er lokale erfaringstall sikrest. I mangel av slike kan en komme noenlunde nær det riktige ved å regne at 1 m^3 råtorv gir $0,5$ til $0,75 \text{ m}^3$ tørr stikkortv, alt etter råtorvens omdannelsesgrad. Den minst omdannede torv krymper minst. Jordvernkomiteen har som middeltall regnet at 1 m^3 tørr stikkortv krever $1,56 \text{ m}^3$ råtorv. Altså 1 m^3 råtorv gir $0,64 \text{ m}^3$ tørr stikkortv. Når en så kjenner myras dyb-

de er det en lett oppgave å beregne hvor stort areal som kreves til en viss produksjon.

B. Stikkingsmåter.

I tidens løp har torvstikking for hånd utformet seg til en rekke metoder. Disse er som oftest stedbundne og mer eller mindre et resultat av myras eller torvens spesielle egenskaper, og videre av hva slags redskaper som har stått til disposisjon.

I sin enkleste form utføres torvstikkingen ved hjelp av en alminnelig stikkspade som kan være tverr, spiss eller avrunnet foran. Det er dog i de fleste tilfelle mest hensiktsmessig å anvende spesielt forarbeidede torvspader og andre skjæreredskaper. Ihvertfall bør spaden være plan.

Størrelsen og formen av de ferdigskårne torvstykker er noe forskjellig alt etter tørkeforholdene. Disse er følgelig også medbestemmende ved valg av stikkemåte.

Håndstikking utføres etter 2 hovedprinsipper:

1. Ferdigstikking i benken.
2. Etterstikking på tørkefeltet.

Hver av de to måter har sine fordeler og mangler, og den ene kan ikke fremheves som mer fordelaktig enn den andre under alle forhold.

1. Ferdigstikking i benken. Dette er den mest utbredte stikkingsmåte i Sør-Norge. Den foregår på mange forskjellige måter, og mange er også de redskaper som nyttes.

Triangelmetoden består i først å stikke løs en ca. 30 cm bred torvbenk ved loddrette stikk så dypt som mulig ved hjelp av en lang, smal spade. Ved nye loddrette stikk, vinkelrett på de første, deles benken opp i passende brede torvstykker (ca. 15 cm). Disse avdeles med horisontale stikk med en kort, bred spade til ca. 10 cm tykke torvstykker. Det tas 4 stykker på spaden (to i bredden og to i høyden) fra torvbenken (kfr. fig. 9, midtre figur).

Sparkjærmetoden ligner foregående, men de redskaper som nyttes er helt andre. Dessuten tas her 3 stykker i høyden for hver gang torven løftes fra torvbenken (kfr. fig. 9, nederste figur).

Foruten de nevnte metoder finnes en rekke andre som alle har til felles at torvstykkene fremstilles i mursteinsform. Størrelsen kan imidlertid være litt forskjellig. En hendig torvspade fabrikeres nå av Christiania Spigerværk.

Speiemetoden. Særlig på Vestlandet nyttes en metode som byr på store fordeler hvor torven er fiberren og rotfri og henger godt sammen. Den går i korthet ut på å stikke ut ett og ett torvstykke med en meget tynn vinkelspade, såkalt «speie». Torvstykkene får et noenlunde kvadratisk tverrsnitt med 10—12 cm kanter og kan gis forskjellig lengde, mest alminnelig 40 til 50 cm. Stikkene tas såvel loddrett som vannrett og på skrå. Vannrett stikking er mest alminnelig og heldigst for å få torven til å henge sammen. Loddrette eller

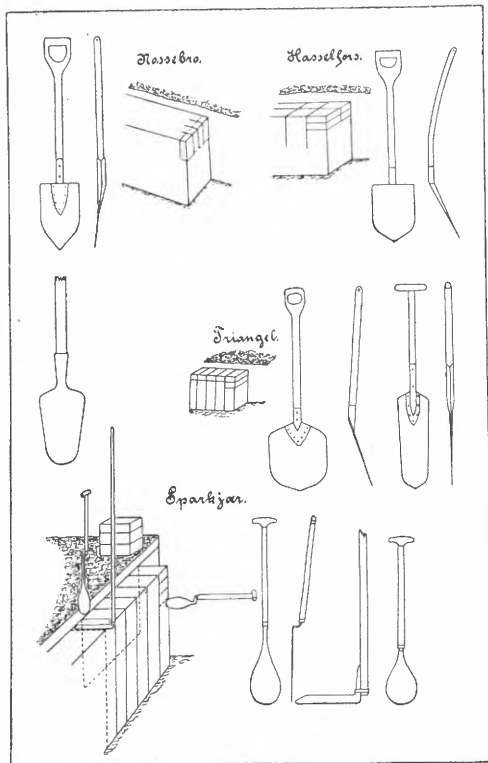

Fig. 9. Stikkingsmåter.

hvis dybde er avhengig av spadebladets lengde, som oftest 20—30 cm. Dette torvstykke (lompen) blir enten stukket eller brukket løs. Hvis torven er seig må lompen stikkes løs i bunnen, og en får tre stikk (to vertikale og et horisontalt) pr. lompe. Svært ofte har myra lett for å dele seg horisontalt, så torven med letthet kan brytes løs, og hver lompe krever således bare to vertikale stikk.

Det har også vært forsøkt med vinkelspade, hvorved lompen løsgjøres med et eneste stikk. I løs, rot- og trevlefri myr går det bra, men i seig myr er disse spader ikke å anbefale.

Flyttingen av lompen fra torvbenken til transportmidlet skjer på spaden eller ved hjelp av greip, høygaffel eller lignende redskaper.

Ute på tørkefeltet deles lompen opp i 5 til 8 stykker, alt etter lompens størrelse og etter tørkeforholdene. Oppdelingen bør helst foretas parallellt med lagene i myra. Torven er da lettest å dele opp og småstykkene henger best sammen. De redskaper som nyttes til å dele opp lompen med er forskjellige. Mest alminnelig er en skarp,

skrå stikk tas oftest nærmest bunnen, men slike torvstykker har lett for å gå av under transporten og tørkingen. Vante torvstikkere kan ved denne metode arbeide raskt og torvstykkene får en form som ligner maskintorv. Det kan kanskje innvendes at torvstykkene er noe vanskeligere å tørke enn f. eks. ved lompestikking og at de er uskikket til hesjing.

2. Etterstikking på tørkefeltet. Denne fremgangsmåte er så godt som enerådende i Nord-Norge og kalles ofte klompmetoden eller lompestikking (fig. 10).

Lompestikkingen foregår på to måter og består i først å stikke to vertikale stikk som danner en søyle med 15—30 cm sider (spadebladets bredde) og

tynn spade eller, hvor torven er særlig seig (lyngtorv) en stor kniv av en gammel ljå eller lignende.

Lompstikkingen er av mange ansett for å være den raskeste stikkingsmåte. Dens største fordel er at det blir relativt få torvstykker å lempe på, hvorved arbeidet med på- og avlesning under transporten av råtorven blir minst mulig. Videre vil etterstikkingen på tørkefeltet kunne utføres av kvinner og barn. Endelig får en tynne torvstykker som er lette å tørke når de settes på kant.

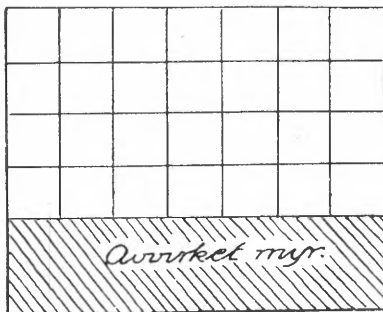

Fig. 10. Plan av lompstikking.

Av mangler kan anføres at en får temmelig ujevn flate for hver lompe dybde og dessuten en del løsmateriale, så metoden gir ikke lite spill. Torvstykkene blir av meget uensartet størrelse. Dette nedsetter torvens verdi som salgsvare.

C. Utlegging.

Torvstykkene, hva enten de er ferdigskårne eller lomper, transporteres fra torvbenken til tørkefeltet enten ved å bæres, trilles eller kjøres.

Hvis avstanden er meget kort, er det snarest å legge torvstykkene direkte ut på tørkeplassen med spaden eller et annet redskap.

Som regel er dog avstanden så stor at et eller annet transportmiddel må nyttes. For korte avstander er en trillebår med rette armer, flat bunn og uten sidekanter best. Det er som regel nødvendig å bruke trilleplanker.

Hvor avstanden er større og det er anledning til det, bør nyttes hest til transporten. Som kjøredoning kan brukes vogn eller slede. Meget praktisk er det å lage en doning av to side om side sammen-slåtte, tykke bord med en hestesko i hver ende til å feste draget i. Tørkeplassen må da være godt planert. Ved å ha minst 3 sett slike doninger kan en doning stå langs torvbenken og lesses direkte, den annen avleses ute på tørkefeltet og den tredje være underveis.

Når det gjelder særlig lang transport kan det også svare seg å anskaffe sporbane og traller. Billige skinner kan lages av tre (3" × 3" boks) beslått med vinkeljern eller flatjern (fig. 11).

De redskaper som nyttes til å legge ut torv med er vidt forskjellige. Mest alminnelige er dog spesielle former av greip, men ofte brukes bare hendene.

Utleggingen av torven bør foretas i teiger loddrett på torvbenken ved å begynne nærmest denne. Det er likevel ofte nødvendig å vite hvort stort areal tørkeplass det kreves til en bestemt produksjon. Det vil jo variere etter stikkingsmåten og hvor tett torven legges ut. En

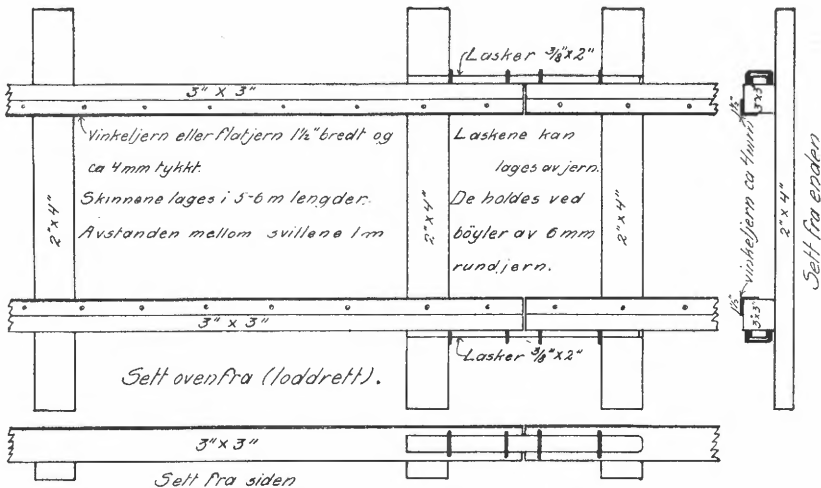

Fig. 11. Skinner av jernbeslåtte trelekter.

kan regne med 20—30 m² tørkeplass pr. m² tørr torv, altså 1 dekar pr. 30—50 m³ tørr torv. Erfaringstall fra det ene år til det annet er også her sikrest å bygge på. Torvstykkene bør settes mest mulig på kant, helst kryssvis for å få stykkene til å stå støtt (fig. 12).

D. Tørking.

Tørkingen av torven, og da i særdeleshet av stikktorv, har alltid vært den vanskeligste side ved torvdriften. Det er derfor også denne del av torvdriften som har vært viet størst oppmerksomhet. Tørkingen av stikktorv har hittil vesentlig foregått på bakken, men i de senere år er hesjetørking sterkt anbefalt.

1. Tørking på bakken. Som tørkeplass for torv kan nyttes myr, fastmark eller berg.

Myr vil bli brukt i de fleste tilfelle. Det er da absolutt påkrevd at myra er tørr i overflaten. Det skulle synes temmelig unødvendig å nevne dette, men det viser seg at en i praksis meget ofte treffer på tørkeplasser på myr som er så våte at de er helt uskikket. Det koster som regel svært lite arbeid å rette på dette forhold ved å ta noen grunne grøfter som helst bør lukkes, men som også kan være åpne hvor de ikke hindrer transport av torven. Myr kan være meget bra som tørkeplass, da den som regel er lett å planere. I de fleste tilfelle vil jo dessuten en slik tørkeplass ligge nærmest torvtaket.

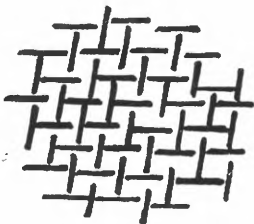

Fig. 12. Utlagt torv.

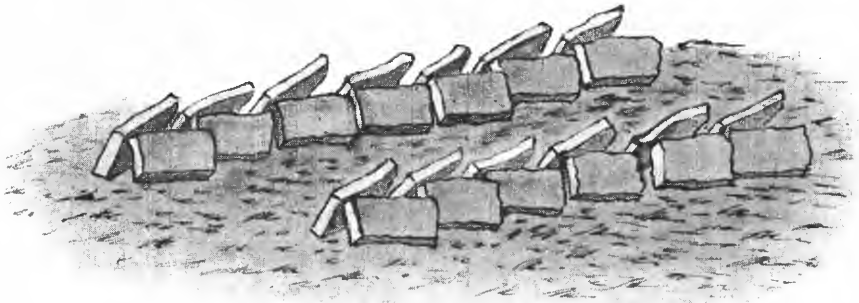

Fig. 13. Kantsatt stikkertorv.

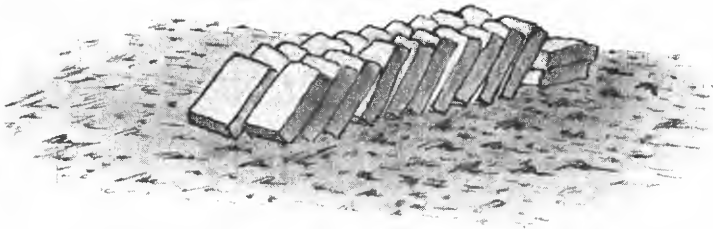

Fig. 14. Reist stikkertorv.

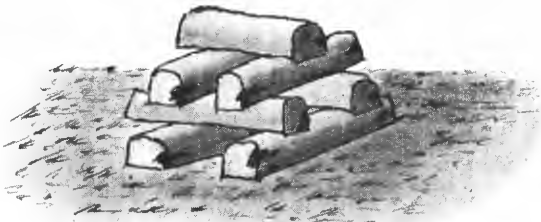

Fig. 15. Krakket «speietorv».

På myr kan det dog ofte være vanskelig å nytte hest til transport av råtorven.

Fastmark eller avtorvet myr bør nyttes hvor det er mulig. Slik tørkeplass vil som foran nevnt betinge den letteste transport av råtorven, og i de fleste tilfelle kan brukes hest. Også her er ofte grøfting nødvendig.

Berg eller snaufjell er meget god som tørkeplass, da torven her tørker fortest. Svabergene langs kysten kan imidlertid ofte være ujevne, så transporten vanskeliggjøres.

Felles for all bakketørk er at torven blir spredt utover en forholdsvis stor flate hvor eventuell nedbør kommer i berøring med hvert eneste torvstykke. Regn umiddelbart etter at torven er lagt utover kan derfor gjøre stor skade. Også meget sterk soltørk kan da være uheldig, fordi torven har lett for å sprekke og gå i stykker.

Den videre behandling av torven på tørkefeltet er vidt forskjellig, alt etter tørkeforholdene, stykkenes form og skikk og bruk.

Som regel blir torven liggende noen dager til den har fått skorpe. Ofte blir den først snudd, kantsatt (fig. 13) eller reist (fig. 14). Så blir den krakket (fig. 15) eller kuvert (fig. 16). Det gjelder å få torven opp i kuvert så tidlig som mulig. Derved blir den del av torvkvantumet som er utsatt for nedbør betydelig forminset. I kuvene bør fortrinsvis de faste og beste torvstykker legges ytterst og på toppen, da disse ikke trekker nevneverdig vann til seg. Bunntorven i hver kuve må ofte omkuves, da den gjerne trekker til seg fuktighet fra underlaget. Det er derfor også av viktighet å sette kuvene mest mulig på forhøyninger og tørre plasser.

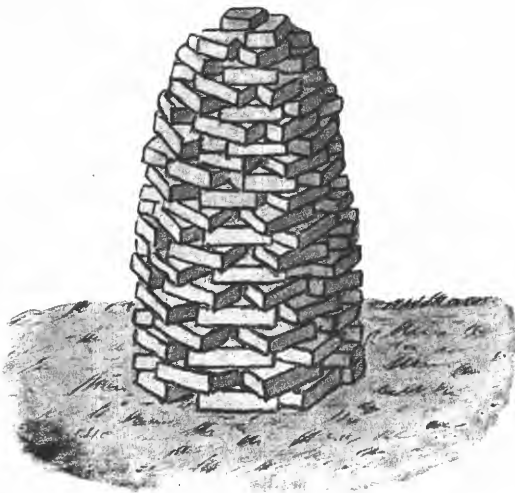
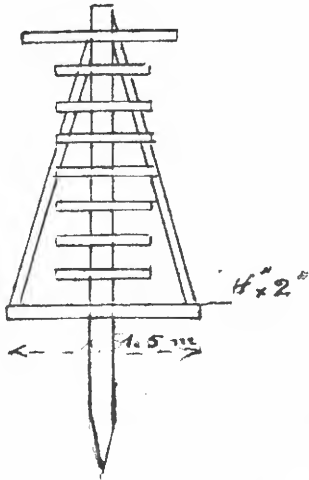

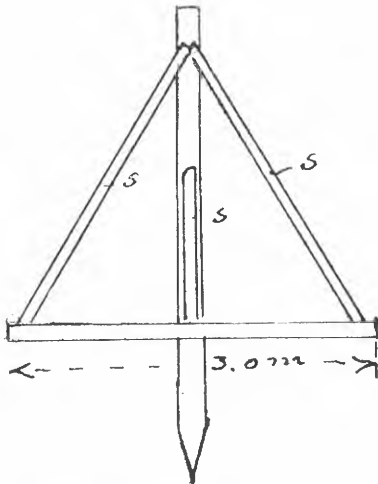
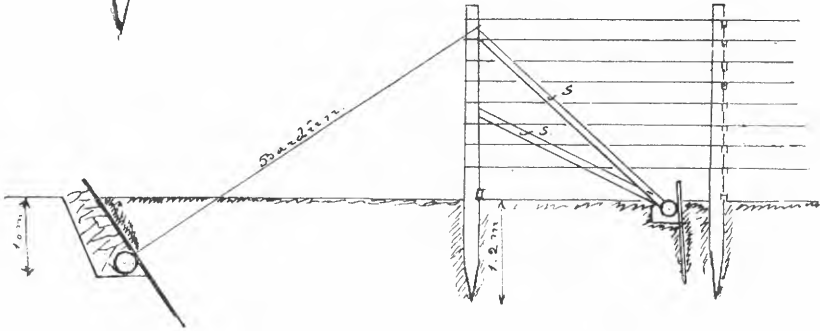
Fig. 16. Torvkuve.

2. Tørking i hesjer. For strøtorv har hesjer lenge vært brukt til tørking. Og de hesjer som det blir tale om å bruke for brenntorv er i hovedtrekkene de samme som for strøtorv. Av torvhesjer har vi to hovedtyper. Den stasjonære og den flyttbare. De hesjer som er tatt med her er konstruert av ing. A. Ording.

Den stasjonære hesje er billigst i anskaffelse fordi den kan gjøres ganske en-

kel. Det brukes som regel 4 tråder i bredden og 6—8 i høyden. Hovedsaken er at den festes godt i endene (fig. 17). Bardunene bør være av meget tykk streng eller rundjern. Jerltråd til slike hesjer kan langs kysten ofte skaffes meget billig, brukt laksenotstreng er brukbar. Den bør være så tykk som mulig, helst nr. 6 eller 8, men nr. 10 og 11 kan også brukes. En stor svakhet har imidlertid trådhesjer, da tråden har lett for å trenge seg inn i torvstykkene så de tørker fast. Det kan

motvirkes ved å la torven tørke en del før den hesjes. Riktig seig torv kan hesjes direkte. Bedre enn streng er det å bruke lekter eller rajer.

Den flyttbare torvhjesje er noe kostbar i anskaffelse, men mest fordelaktig i bruk (fig. 18). Avstanden mellom stolpene bør ikke være over 2 m.

Hesjer bør uten tvil gis mer innpass under vanskelige tørkeforhold. Spesielt hvor myrene ligger langt unna byr hesjing på store fordeler også arbeidsmessig sett. Torven behøver nemlig ikke tilsyn fra den legges i hesjene til den er tørr. Enda mindre tilsyn behøver

Fig. 17. Stasjonær torvhjesje.

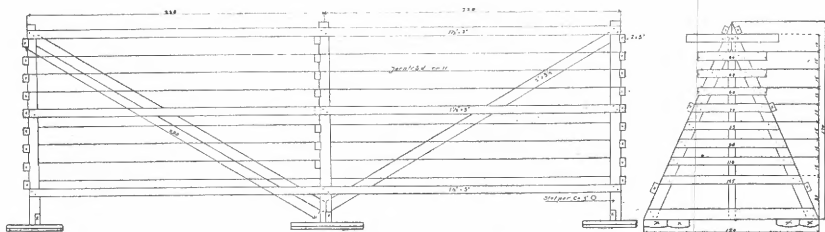

Fig. 18. Flyttbar torvhesje.

torven når den tørkes i såkalte hesjeskur eller tørkehuis, hvor den hesjes under tak. Den kan da stå urørt til den kjøres hjem for å brennes (fig. 19).

E. Lagring.

Når torven er noenlunde tørr legges den sammen i større lager. Oppbevaringen av torven kan skje enten i stakk eller hus.

Stakking er en meget brukt og godt brukbar oppbevaringsmåte. Den er billig og lett vint. Hvor stakkene settes på myr eller fastmark bør de gis et underlag av bord, bakhun, kvist eller lyng, da bunntorven ellers vil trekke til seg fuktighet.

Torvstakkene gjøres ofte runde (fig. 20). Bedre er de avlange torvstakker (fig. 21). Når en begynner å ta av en rund stakk skjer det helst fra toppen, og hele taket må av. Fra en avlang stakk derimot kan en ta torv fra enden mens taket ligger på. Dessuten gjøres en avlang stakk gjerne smalere enn en rund, og torven ettertørker bedre. Det er viktig at stakkens sider gjøres så jevne som mulig for at vannet lettere kan renne av. For å få den riktige form bør lages maler som stilles opp i hver ende av stakkene. Hvor underlaget er fast kan sidene gjøres loddrette. Mellom malene spennes snorer til å legge etter. Stakkene bør ikke gjøres over 2 m brede, mens lengden kan være vidt forskjellig. Under oppleggingen i stakken gjelder det samme som for kuling at den harde, faste torven («steintorven») legges ytterst og den løse «mosetorven» kastes i midten. Ellers bør den ræste torv fortrinnsvis legges øverst i stakken, hvor ettertørkingen er best. Stakkene bør tekkes iallfall på toppen og værsidene med bordlemmer, jernblikk eller papp.

2. Hus er likevel det beste til oppbevaring av torven. Torvhuset, torvløen eller torvsjåen må bygges på tørt underlag, helst berg eller fastmark. Hvor myr må nyttes grøftes tomten godt, og det bør helst legges et slags gulv. De torvhus som en ser brukt har ofte for tette vegger og er ofte for brede. Det er bare på værsiden at det er nødvendig å ha tett kledning. De andre sider kan gjerne ha et par tommers åpning mellom hvert bord. Men taket må være tett. Det kan brukes skråtak som helder mot værsiden, eller i kyststrøk

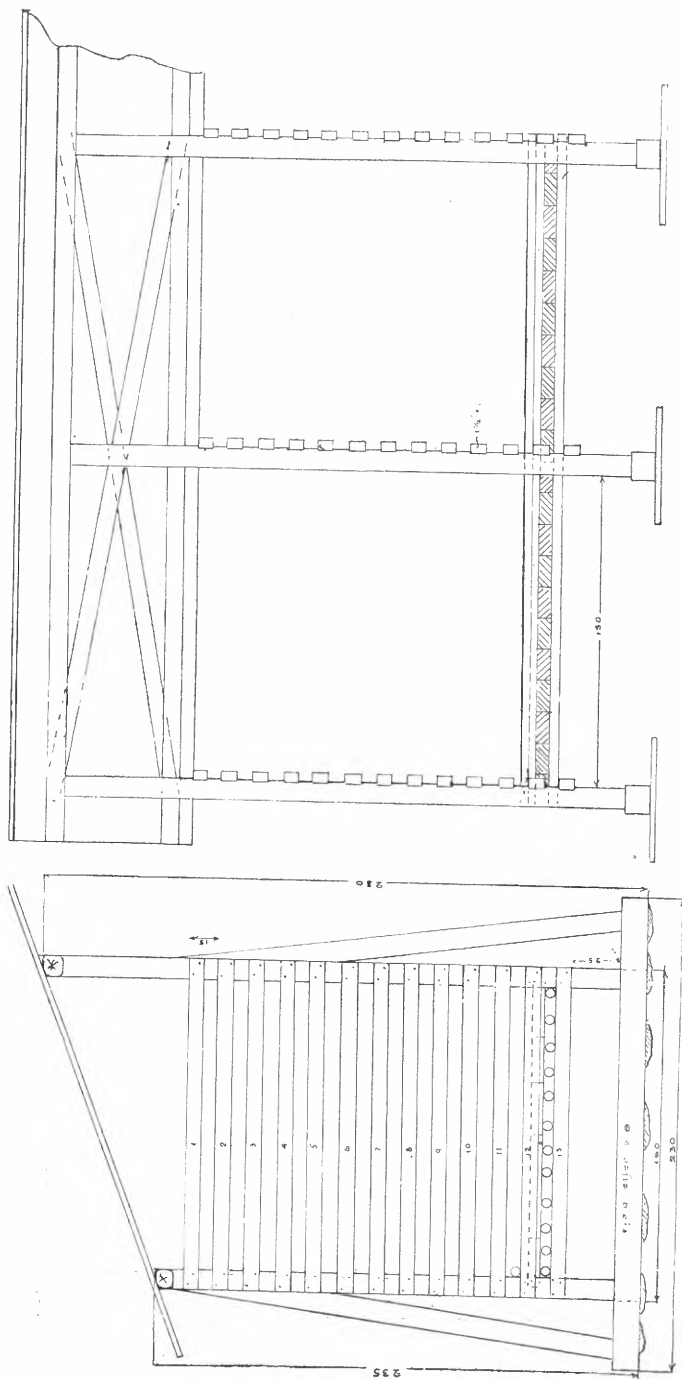

Fig. 19. Tørkehus for stikkertorv. I kyststrøk anbefales mønnetak.

Fig. 20. Torvstakk, rund modell.

kanskje helst mønetak. Bredden av torvhusene bør helst ikke være over 2 m, og største høyde ca. 3 m (fig. 22). I slike hus ettertørker torven godt, hvilket er meget viktig, da en ofte kan måtte ha den temmelig rå i hus for i det hele tatt å få den berget før høstregnet setter inn.

Også de foran nevnte hesjeskur er gode å oppbevare torven i, men de vil jo falle kostbare i anskaffelse når det gjelder større torvmengder.

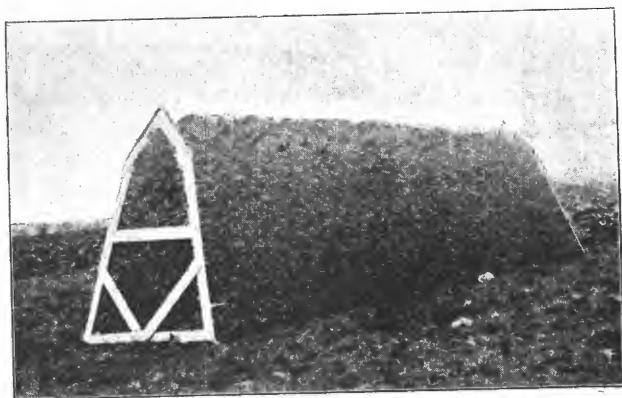

Fig. 21. Torvstakk, avlang modell.

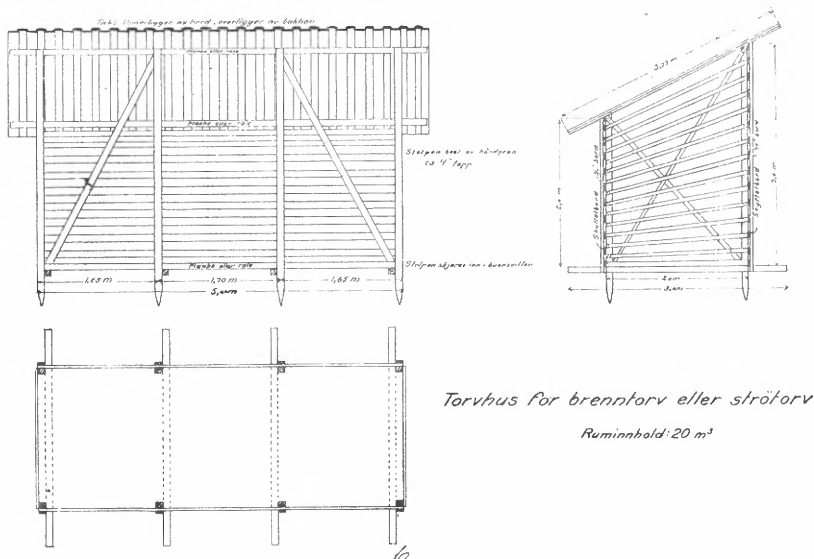

Fig. 22. Enkelt torvhus.

IV. Forsvarlig avtorving.

Hvor tykt torvlag en i hvert enkelt tilfelle bør etterlate ved avtorving av myr har vært og vil kanskje også måtte bli et skjønns-spørsmål. Rent generelt kan sies at det i praksis sjelden blir lagt igjen for meget. Det er også vanskelig å stille opp nøyaktige forskrifter her, men det kan selvsagt angis visse minimumsgrenser som antas å ville passe.

Det som i første rekke er bestemmende for fastsettelsen av disse minimumsgrenser er om myra kan dyrkes, kultiveres til beite eller utlegges til skog etter avtorvingen. Videre er undergrunnens art av avgjørende betydning ved fastsettelsen av lagets tykkelse. Og endelig bør en ta hensyn til hvor utsatt for vær og vind landskapet er.

Myr som skal dyrkes etter avtorving bør ha minst $1\frac{1}{2}$ m myrjordlag liggende igjen under forutsetning av at undergrunnen består av leir eller leirblandet grus og sand. Hvor undergrunnen er av dårligere jordslag bør legges igjen $\frac{3}{4}$ —1 m, og hvor undergrunnen består av berg bør minst $1\frac{1}{2}$ m ligge igjen.

Myr til beitekultur kan avtorves litt sterkere, idet de angitte minimumsgrenser kan settes ned med 10—20 cm.

Skogkultur stiller enda mindre krav til matjordlagets tykkelse, og minimumsgrensene kan settes ytterligere 10—20 cm ned.

Hvor landskapet er sterkt utsatt for vær og vind bør alle tall forhøyes en del.

De her oppstilte grenser er som sagt minimumskrav. Det forutsettes at torvlaget er planert og har jevn overflate, således at forsenkninger i undergrunnen har et tilsvarende mektigere lag myr. Kravene kan kanskje synes noe strenge, men erfaringer har vist at myr har lett for å minke. Særlig mosemyr synker sterkt sammen når den formolder, og all myrjord synker ved vær og vinds stadige innvirkning. Særlig gjelder dette når myra brukes til åpen åker.

Hvilke lag i myra som bør legges igjen sier seg selv i de aller fleste tilfelle. Som regel er det øverste lag dårligst som brenntorv. Dette lag legges derfor fortrinnsvis i bunnen. Det passer også oftest godt, for det er dette lag som i mange tilfelle danner den beste kulturjord, fordi myra her som regel er mest formolda. Foruten topptorven blir det gjerne en del vrak under stikkingen og dessuten frostkanter for hvert år. Innblanding av mineraljord fra undergrunnen i den etterlatte myrjord er heldig og bør helst utføres etter hvert som myra avtorves.

NYE BROSJYRER OM BRENNTORV

I dette heftet av tidsskriftet er tatt inn en artikkel av konsulent O s c . H o v d e om stikktorvdrift, særlig i Nord-Norge. Artikkelen foreligger også i særtrykk og vil kunne fåes gratis tilsendt ved henvendelse til Det norske myrselskap, adr. Rosenkrantzgt. 3, Oslo.

Det danske Hedeselskab har nettopp sendt ut en brosjyre om «Fremstilling af Tørv» utarbeidet av A. Krøigaard. Det opplyses i siste nr. av selskapets tidsskrift at brosjyren kan fåes tilsendt ved henvendelse til Hedeselskabet, adr. Viborg, eller til Landbrugsministeriets Tørvekontor, adr. Kjøbenhavn.

---

*Til
Myrselskapets medlemmer!*

Årskontingenten for 1941, stor kr. 5,00, bedes innbetalt til Det norske myrselskaps hovedkontor, adr. Rosenkrantzgt. 3, Oslo. Postanvisninger kan benyttes. Skriv tydelig navn og adresse på avsenderen, så misforståelser unngåes.
